

Pogum.

Piše Etbin Kristan.

anko Jagar študira pravo. Tretje leto. Na Dunaju.

Lahko bi se reklo, da je bil Janko Jagar poseben človek; toda kdo vé, ali bi ne bilo bolj opravičeno reči, da so oni drugi bili »posebni ljudje?« Kdo vé? Naše življenje je postalo nekaj tako zmešanega, tako je na vse strani razrito, ob vseh krajih potrgano in otrcano, tolikrat skrpano, pobarvano, da ne more nihče gotovo reči: to je redno, to izvenredno. Sam Janko, ki študira pravo, se je mnogo pečal s filozofskimi vprašanji, o katerih ima nazore, ki se razlikujejo od nazorov mnogih drugih ljudi. In tako je prišlo do tega, da ga imenjejo »posebnega« človeka.

Tako mu pravijo njegovi tovariši. Nazori sem, nazori tja — vsekakor je družba visokošolcev, ki se redno shaja v posebni sobi gostilne »pri zlatem sodčku«, imenitna, vsaj po svoje imenitna. Dolgočasje je načelno izključeno, pa naj si je tudi suša v žepih. Za zabavo mora skrbeti vsak redni ud omizja. Najviši zakon je slavni križevački statut. Dovtipi morajo biti originalni, ali pa vsaj mora biti vir ostalim »komiltonom« neznan. Ako zasaciijo katerega, da je zajel svojo šaljivost v rezervoarju »Fliegende Blätter« ali »Caricaturen«, ga obsodijo na pet do deset litrov in na ravno toliko izvernih zabavljic.

V tem oziru so Jagarju prav ugajali. V mnogih drugih stvareh se pa nikakor ni strinjal z njimi in zato je bil za nje poseben človek. K »zlatemu sodčku« je prišel le semtertja kot eksternist. Reden ud ni bil, ker ni bil humorist. Na površju ni znal najti bliščečih stvaric, on je znal samo posegati v globino...

Bila je sobota, pri »zlatem sodčku« torej jour fixe. Ker je bilo vrhu tega še v prvi četrtini meseca, je bila posebna soba polna dijakov in na mizi je stala cela baterija steklenic, pa ne praznih. Danes so veljali »statuti«. »Stola ravnatelj« je bil medicinec Kropnik, devetindvajset let star, junaške postave, goste brade, gromkega glasu. »Fiskuša« pa sta bila Bratič, mlad jurist družega letnika, in »brucoš« filozof Peterman. Pilo in govorilo se je, kolikor so grla dala.

Ob enajsti je vstopil Jagar. Glasen »živio« ga je pozdravil. Jagar je odložil svršnik in klobuk ter sel k mizi.

Kropnik se je dvignil.

— Bratje! je zagrmel — in nikomur ni bilo treba klicati »silentium«. Vzpričo njegovega glasu je vse obmolnilo. Kropnik se je ozrl po tovariših kakor vojskovodja, preden popelje svoje čete do zmage.

— Bratje! je ponovil. Pozdraviti nam je novega junaka, po izbor junaka brata Jagarja. Njemu polno čašo! Fiškuša pozor!

— Živio! zagrmí po sobi in za hip postavi vsaki »brat« izpraznjeno čašo predse. Kropnik je stoje nadzoroval operacijo. Tedaj je je še on izpil svoje vino, dostojanstveno, kakor se spodobi »stari bajti« in stola ravnatelju. Postavil je prazno čašo na mizo in nadaljeval:

— Bratje! Pozdravili smo junaka, ali preden se junak zahvali, mora stola ravnatelj izvršiti še drugo, neugodno dolžnost. Fiškuš z desne! Koliko je ura?

— Enajst! — zahrešči Bratić.

— Enajst! težko mi je, a dolžnost nad vse. Fiat iustitia! Jagar je prišel ob enajsti, to je kašnivo. Mi pojemo že tri ure, on pa prihaja ob enajsti, suhega grla. Ne vprašam ga, kje je bil dose-daj. To je njegova stvar. On je izvenreden ud naše čestite družbe in nihče ga ne more prisiliti, da pride, kadar pridemo mi. Toda oziram se na dejstva. Facta loquuntur. Mi smo začeli piti ob osmi uri, on začinja ob enajsti, in to se mora vsaj deloma paralizirati. Ergo ga obsojam na polno čašo. Ex!

Jagar je mirno dejal:

— Sprejemam kazen — in molčè je izpil. Potem se je še kratko zahvalil za zdravico. Zabava se je razvijala dalje, hrupno in mokro. Nekateri tovariši so izpraševali Jagarja, kje je bil doslej, on pa je odgovoril, da je imel opravka, a nič posebnega.

Vstal je Peterman.

— Bratje! je zavpil. Bratje! —

A drugi Fiškuš je moral posredovati, da je nastal mir. To je šlo težko in še le, ko je Kropnik diktiral nekoliko »polnih«, je vse potihnilo.

— Bratje! je nastavljal Peterman. Na vrsti sem, da izrečem svojo zdravico, in to storim navdušeno, kajti doletela me je čast, da dvignem čašo v čast krasnem spolu.

— Živio krasni spol! je zapiskal Frlan.

Petermana je to nekoliko zmedlo. Trenotek je počakal, da se je spomnil na svoj tekst. Potem je zopet začel:

— Krasni spol, gospoda moja, krasni spol je sladkor našega življenja, krasni spol nam je tolažba v težkih urah, krasni spol nam

je uteha, kadar obupavamo. Krasni spol in ljubezen sta nerazdružljiva pojma, ljubezen pa je cvet mladosti. Mi smo mladi, torej živio krasni spol!

Čaše so zažvenketale in vino se je zlivalo skozi junaška grla za krasni spol.

S tem je bil »oficijelni del« končan in začela je »prosta za bava«.

Poleg Jagarja je sedel jurist Gojtan. Njemu je bila najmilejša zabava, dražiti druge. Oziral se je že, kje bi našel kakšno tarčo in opazil je Petermana.

— No, bravo, Petermanček, bravo. Ljubezen je torej cvet mladosti in krasni spol je sladkor življenja. Ti, samo ne pij preveč kave in ne duhaj preveč cvetov.

— Ali, kaj mi je mar!

— Vraga ti ni mar! Saj si bil res ves navdušen, ko si napival tistemu krasnemu spolu. Jupitra mi, glas se ti je kar tresel.

— A, že razumemo. Bratec, mene ne boš.

— Kaj te ne bom?

— Bravo, bravo. Saj se poznamo. Pa me le ne boš. Veš, jaz sem prav nepripravna tarča.

— V Had s tarčami! Jaz govorim resno.

— Ti resno? Hahaha! To je pa tvoj najimenitnejši dovtip.

— Fante, pravim Ti, da govorim resno. To ni nikakršen dovtip. Ha! Jaz bi predložil, naj se pri nas sploh izpuščajo zdravice krasnemu spolu. To je neumno.

— Oho! Pa statut!

— Eh, statut! Prenaredimo ga. To so zastarele forme, mi smo pa moderni ljudje.

Jagar ga je pogledal, a rekel ni ničesar.

— Mi smo moderni ljudje, vse te puhlice o krasnem spolu in ljubezni so pa tako starokopitne in neslane, da nam nikakor ne pristajajo. Ljubezen! Kakšna ljubezen? Ženske naj kuhajo kavo in pletejo naj nogavice; v tem oziru jih imamo vsi radi. Ljubezen pa ni nič drugega, nego otroška igrarija.

— A, sedaj pa le nimaš prav, se je oglasil medicinec Skok. Igrarija ni. Nihče ne poreče, da ne vlada naravni zakon nad obema spoloma in ju sili, da občujeta vzajemno. Seveda je neumno, če krstijo to razmerje ljubezen.

— Eh, ljubezen! Pustite to besedo, se je vmešal Bratič, o katerem so govorili, da kuje pesmi; ljubezen je beseda, katero morajo pesniki imeti. Prosim Vas: kaj bi bila lirika brez te besede?

— Kaj mi je mar lirika? zavrnil ga je zopet Gojtan. Jaz ne lovim besed. Pojm, pojm! Rabi besedo v tvoji liriki, kolikor se ti poljubi. A jaz govorim o življenju. Bodimo stvarni. Kakšen nestvor je ta ljubezen?

Nekaj časa so vsi molčali. Potem se je zopet Bratič oglasil.

— No, saj končno nihče ne trdi, da je ljubezen v življenju identična s pesniško ljubeznijo. Sanjači nismo. Ženitev je praktična stvar, namreč stvar, ki more imeti samo praktičen pomen. To je jasno.

Najmlajši tovariši so samo poslušali. V razpravo se niso drznili poseči, ker so se bali, da bi zinili kaj, kar bi se zdelo smešno starejšim. In blamirati se niso hoteli. Pazen opazovalec bi bil lahko videl, da so bili nekateri v precejšnji zadregi.

— To ni nič prida, je peroriral Skok. Ženitev je praktična stvar, ker si ljudje z njoboljšajo svoj materialni položaj. To pa tudi ni prav. Če je narava vstvarila različne spole, ima svoje namene s tem. Tega ne moremo prezirati. Ampak absurdno je, iz tega izvajati kakšno ljubezen. Tudi ženitev je nenaravna, sploh vsako trajno združevanje, tudi tista »svobodna ljubezen«, ki ni nič družega, nego ženitev v drugi obliki, bodisi brez obredov, brez premoženjskih obzirov, brez česar si bodi. Vse skupaj ni nič družega, kakor neka potreba, prav kakor jed in pijača. Zakaj bi se človek radi tega vezal? Danes tukaj, jutri tam, kakor priložnost nanese.

— E, če se pa imata dva rada in hočeta skupaj živeti? je vprašal nekam boječe Roblek, ki je bil še le devetnajst let star. A skoro mu je bijo žal, da je vprašal.

— Vidiš ga! Rada se imata! je že zagrmel Kropnik. Sedaj govorimo že celo uro, da ni ljubezni, on pa vpraša, kaj je, če se imata dva rada. Ali ne razumeš, da je to samo fikcija, samo domišljavost?

— A tako! Roblek je obmolknil in ni več odprl ust, razven kadar je hotel piti.

Pogovor se ni več odmaknil od tega predmeta. Prvo besedo so imeli satiričarji, ki so razmrevarili ljubezen, da ni ostalo cele dlačice na njej.

— Naj vendar kdo pové, kaj je pravzaprav vsa ta ljubezen? Še toliko ni vredna, kakor šlezko vino, ki je gotovo dosti kiselo. Sploh je to samo iluzija. Sentimentalne duše, hahaha! V sedanjem svetu — hm, no — človek se oženi, ker je taka navada. Pa naj se že, ali vsaj previden naj bode. Ako žena ničesar nima, ni vsa lepota nič vredna. — Čuvstva? — Vraga! Za dober denar se dobi čuvstev, kolikor se jih potrebuje. — Ali poznate pevko Laudo? Krasna

ženska, a? Menim tako z umetniškega stališča. Enkrat bi jo hotel objeti, potem naj jo pa objema, kdor hoče . . .

To je bila smer. Ton pa je bil včasih še vse drugačen. Celo nekateri tovariši, mlajši seveda, so rdevali.

Jagar še ni bil zinil besedice. Toda kdor bi ga bil opazoval, bi bil lahko videl, da se v njem nekaj kuha. To je bila njegova »posebnost«, da ga je ta cinizem jezil in razburjal.

Razgovor je postajal bolj in bolj nizkoten. To ni bilo samo lascivno. Starejši so z očitim trudom iskali besede, s katerimi bi mogli dovolj radikalno označiti svoje zaničevanje vsega, kar je z ljubeznijo v dotiki. Niso se pečali s kakšnim reševanjem seksualnega problema, samo cinizem so hoteli pokazati. Nekaterim izmed mlajših so njih kremenite besede zelo imponirale, drugi pa niso razumeli ničesar . . .

Jagarja je grizlo.

Enkrat je hotel vstati in oditi, da mu ne bi bilo treba poslušati teh rečij, ki so ga skrajno ogorčevale. Toda zdelo se mu je, da mora ostati in da bi bilo strahopetno, sedaj oditi. Nekateri tovariši so bili že nekoliko vinjeni, a o glavnih govornikih se nebi bilo moglo reči tega. Vendar je požiral svojo jezo, da ne bi provzročil hujših preprirov. Sedel je pa kakor na iglah in kri mu je kar vrela.

Ne eden se ne oglasi, da bi pobil te teorije, ki sploh niso nikakršne teorije! Ne eden! In vendar ni mogoče, da bi vsi tako mislili in čutili, kakor se tukaj govori! Ni mogoče, da bi verjeli! Taki mladi ljudje! Pa kako govore o ženskah . . .! Ha, pa še tako predrzni so, da se hočejo imenovati moderne!

V tem trenutku se je spomnil svoje ljubice, katero je bil obiskal v hiši njene tete, preden je prišel sem. In vsa ta manirirana, z neko ženijalnostjo pokazovana blaziranost ga je še bolj razkačila.

Ravnokar je Gojtan imel zopet besedo. Sedaj je že kar absolutno vladal. Vsakdo si je štel ob tej uri v največjo čast, pritrjevati mu, brez sodbe, brez kritike, brez lastne misli sploh. On pa se je radi tega še više dvigal po lestvi svojih smelih trditev. Zdelo se mu je, kakor bi še premalo »imponiral«; pritrjevanje mlajših mu ne zadostuje — giniti bi morali, občudovaje ga. To je hotel doseči z daljšim »govorom«, ki ga je spustil v svet, široko sedé z malo nazaj vzklonjeno glavo, desnico držeč na pivni čaši kakor na kakšnem ščitu, nogi pa daleč od sebe stegnivši. V njegovem pivnem glasu je bilo nekaj, kar naj bi se bilo smatralo za ironijo, v resnici pa to ni bil niti pristen cinizem. V tem roganju ni bilo niti toliko originalnosti, kolikor je zmore kakšna dunajska branjevka na »Naschmarktu«.

— Mi se moramo konečno emancipovati bedastih fraz, ki izražajo same take stvari, katerih ni. S svojo mesečino, s spominčicami in s pomladnim vetrom nori pesniki samo slepé in strupe ljudstvo. Kdor jim veruje, je neumnež. Ljubezen — to bi bilo nekaj, če bi bile žene ljudje, kakoršni smo mi. A vsa zgodovina in sve uredbe naše družbe nasprotujejo taki naivni misli. Mohamedanci so to prav dobro pojмили, njihov harem je jako modra uredba. Sicer pa katoliška cerkev tudi ni neumna, le razumeti se mora njene določbe. Kaj pa pomeni tradicija o podedovanem grehu? Zakaj pa se mora ženska, zakaj mati očistiti v cerkvi? Od moža ne zahteva noben zakon tega. Pa naše družabne uredbe? Hej, zakonodavci že dobro vedó, zakaj ne dajo ženski puške, pa tudi zakaj ji ne dajo pravic. Ženo treba poznati, zunaj i znotraj. Njeno telo in njena duša sta različna od možkega telesa in možke duše, in bedak je, kdor misli, da je žena kaj družega, nego živo orodje, igračka če hočete, ali pa potrebno orodje, če vam je ljubše tako — na vsak način pa orodje, ki slučajno živi. In še enkrat pravim: bedak je, kdor misli drugače ...

To je bil Gojtanov tekst.

Ko je končal, se je ozrl po omizju. Vse je bilo tiho, bilo je videti, kakor bi vsi strmeli, kakor bi ga vsi občudovali.

Poraženi so, uničeni! — to je bila ponosna misel Gojtanova. In trenotek je bilo videti, kakor bi imel prav, popolnoma prav. Nič nič — nič se ni ganilo. Trenotek ...

V Jagarjevi duši pa je vse vrelo. Mislil je na svojo mater, na svoje sestre, na svojo ljubíco ... Kaj vi vsi skupaj nimate ničesar takega? Ne ljubice, ne sestre, ne matere? Ali vas je gozdna zver rodíla? Pesti sta se mu krčili, vsi živci su mu drhteli, kri mu je silila zdaj v srcé, zdaj v glavo, zdaj v grlo, žile so mu bile nabrekle, kakor bi morale ta hip počiti. Jedva je mogel poslušati Gojtanove besede.

Ko je cinik končal, se je tudi Jagar ozrl po svojih tovariših. Med njimi je vendar nekaj govornikov, ki so inače nesrečni, ako ne morejo užgati svojega retoričnega ognjemeta; nekaj mladeničev je med njimi, ki kujejo verze; ljudij, ki se hvalijo, da poznajo in razumejo zgodovino, socialne razmere, življenje ... Kdo vstane, da zavrne predrznega bahača? Kdo ...?

In nihče, nihče se ne dvigne, nihče ne izpregovori besedice.

Tedaj vstane počasi, z nenameravanim dostojanstvom, z drhčičimi ustnicami, z ognjenim plamom v očeh, z valujočimi prsi, kakor kakšen bog osvete — Jagar. In eno samo besedico izpregovori, a kakor grom:

— Strahopetneži!

(Konec prih.)

Pogum.

Piše Etbin Kristan.

(Konec.)

n trenotek je zavladal mir, tak mir, kakor v katoliški cerkvi o povzdigovanju. Ničesar ni bilo čuti . . . vse, vse je molčalo. Toda srca se niso dvigala v višavé, kjer slutijo svete tajne. Po teh grudih so grébli razni občutki in nekaj časa niso mogli najti besed.

Naenkrat je Gojtan planil kvišku. Bil je že nekoliko vinjen, a iz njega vendar ni govoril alkohol. Jagarjev grmeči klic ga je iztreznil.

Prvi hip je bil kakor v neki omotici. Človek, ki je dobil močno zaušnico. Zabolelo ga je, pred očmi se mu je nekaj zavrtilo, on pa še ne vé, kaj je bilo pravzaprav. Potem se zavé. Udarec! Udarec v lice spričo cele družbe! To je insult, ki ga ne more in ne sme mirno prenašati. In on se spomni družabnih pravil, ki imajo paragrafe za vse slučaje. Tudi za zaušnice.

Gojtanove oči so bile rdeče. Iz njih je švigal ogenj; ko se je zavedel sramote bi bil najrajše planil na Jagarja. Toda neka čudna notranja sila ga je mirila. Zaušnica se ne vrača z zaušnico. Najprvo mora zahtevati pojasnila.

Zobje so mu zacvokotali besa, ko je izpregovoril:

— V imenu vse družbe, katero si nezaslišano razžalil, te vprašam, komu je bila namenjena tvoja beseda?

Jagar je bil še vedno razburjen. Vendar je dobro vedel, kaj govori in kaj dela.

— Komu je bila namenjena moja beseda? Strahopetneži? . . . Vam, vam vsem. O, nikar ne mislite, da kaj prekličem. Strahopetnež je, kdor žali človeka, ki se ne more braniti. In vi žalite ne enega človeka, temveč ves spol. Strahopetnež je, kdor je govoril one drzne, sramotne besede, strahopetneži so oni, ki so soglašali, strahopetneži oni, ki nimajo poguma, da bi jih zavrnilo.

— To je preveč! rohnél je Gojtan. Prvi žaljivki pridružuješ nove žalitve! Pozivam te, da pri tej priči prosiš družbo odpuščenja!

Glas se mu je tresel, desnica se mu je instinktivno preteče dvignila, levico pa je krčevito stiskal, kakor bi imel kaj v njej, kar bi moral zdrobiti.

Jagar je bil že miren. Kakor bi se šlo za najbrezpomembnejše reči, je odgovoril:

— Prosim odpuščenja? Dejal sem, da niti ne prekličem, vi pa hočete, naj celo prosim odpuščenja! Motite se. Toda jaz nisem abso-

lutist. Obljubim Vam, da bodem prosil odpuščenja vsakega izmed Vas, kadar pové kakšni resni ženi, kaj se je danas tukaj govorilo in jo prosi odpuščenja in kadar dokaže z dejanjem, da res obžaluje današnjo infamijo.

— S taboj ne bodemo več razpravljali, je Gojtan odgovoril, kažoč se po sili mirnega. Tvoje vedenje je neoprostivo. Upam pa, da si vsaj kavalir. Moja sekundanta te jutri obiščeta, ti pa glej, da jima naznaniš svoji priči. — Pojdimo, gospoda.

— O, čakaj. Saj se vam še ne mudi. Najprvo vam moram pojasniti nekaj. Prihrani si trud, Gojtan. Tvoja sekundanta naj ostane doma, ker je škoda poti. Pri meni ne opravita ničesar, kajti jaz se ne preteпам.

Cela družba je bila osupnjena. Jagar se ne pretepa — s tem hoče menda povedati, da ne priznava dvoboja? Kaj takega še ni bilo slišati v teh krogih. Tudi mlajšim, ki so natihoma simpatizovali z Jagarjevo odločnostjo — Roblek se je celo sramoval, da ni prej oponiral Gojtanu, — je bilo žal, da tepta Jagar čast in njene zakone z nogami. Celó omizje je bilo nemirno. Nekateri so že vstajali, da bi kar odšli, drugi so čakali, kako se «afera» razvije in konča.

— Prosim te, Jagar, ne bodi vendar tak. Kako pa moreš govoriti o pretepu? Dvoboj, dvoboj, to veleva čast. Vidiš, saj je tudi najbolje tako. Po vsem je tukaj dvoboj res neizogiben. Sprejmi ga, pa kadar je časti zadoščeno, je tudi ves prepir končan in pokopan. Vse je pozabljeno in mi smo zopet dobri prijatelji.

— Da, mi bi bili zopet dobri prijatelji. Ha, moj dragi Roblek, ti govoriš, kakor si se naučil. To ni pretep, ako se dvoje ljudi p vseh mogočih pravilih s sabljami v rokah pripravi, da drug drugega zbije, morda ubije? To je najprostejši pretep, ker se izvaja po stalnih zakonih in ker je v dotičnem trenutku prva strast že minila. Ako se kmečki fantje v gostilni pograbijo, kadar je jeza v njih prekipela, je vse umevno. Takrat vlada elementarna razburjenost. A če se ljudje v črni obleki, z belimi rokovicami postavljajo drug proti drugemu, da se bodo klali, ne ker jih je srd zaslepil, temveč ker nekakšni bedasti kodeksi tako zahtevajo, tedaj je to moralna dekadencia človeka. Toda o dvoboju ne bodem filozofiral. Ne bom se tepel, pa basta. Kar se pa tiče starega prijateljstva, je ono nemo-goče, dokler vladajo med nami tako različni nazori. Kako pa ti to vendar misliš, ubogi moj Roblek? Ako izpustimo drug drugemu par kapljic krvi? S tem naj bi bilo vse pokopano? Ej, ti, udarci sablje ne izravnavajo onih ogromnih razlik, ne povrnejo ženi, čuješ, ženi,

celemu spolu, našim materam, sestram, ljubicam, one časti, ki bi jim jo bili danes vzeli nepremišljeni jeziki, da je to sploh mogoče. Jaz sicer mislim, da niso nocojšnje vinjene govorancije nikomur vzele časti, kajti kdor je časten, ostane časten, pa če ga neprenehoma blatite. Čast je tam, kjer je, ne pa tam, kjer se priznava. Prijatelji pa ne moremo biti, kajti jaz ne spoštujem človeka, ker je blagoroden, ker ima visoko službo, ker je bogat, ali pa ker je mož, temveč, ker je človek. Vi sodite drugače. Vam je žena igrača, meni je žena mati, tovarišica, v najtežjih urah življenja morda edina tolažilka. Vam je ljubezen pusta fikcija, jaz — jaz pa ljubim in iščem sreče v ljubezni. Z vašimi nazori me morate zasmehovati, morate se mi rogati. Da bi bili prijatelji, bi se morali vi vsi izpremeniti, ali pa bi jaz moral poteptati svojo ljubezen, izdati svojo ljubico, morda narediti iz nje svojo metreso ali pa kupčijsko blago. Jaz pa jo ljubim. Ali razumete? Ljubim jo! — — Ne, ne, vi ne razumete tega. In mi naj bi bili prijatelji?

Roblek je poslušal Jagarja in srcé ga je bolelo. Nekateri mlajši so sami sebi priznavali, da ima Jagar vsaj deloma prav. Toda nihče ne bi bil tega javno priznal. Večina je bila gotovo na Gojtanovi strani in kdo bi bil tako bedast, da bi se upiral večini?

Tovariši so se razšli. Jagar je šel sam domov. Od daleč je slišal petje neskladnih glasov:

Es waren drei Hallunken,
die waren stets betrunken . . .

Drugi dan je Jagar dobil dve pismi. Dijaško društvo »Alma mater« mu je naznanilo, da ga je odbor soglasno izključil iz društva, ker se je kratil podati komilitonu in sočlanu društva Gojtanu častnega zadoščenja z orožjem. Drugo pismo so mu poslali nekateri udje omizja pri »zlatem sodčku«. Izrekli so nado, da se ne bode več prikazoval v njihovi družbi, kajti po večeranjih dogodkih mora sam izprevideti, da je dijakom, zavednim svoje časti, vsako občevanje s človekom, ki tepta najprimitivnejše nazore časti z nogami, kratko malo nemogoče. »Hrabrost nam je prvi dokaz močatosti« — so pisali, — »človek, ki se boji sablje, ne more biti naš tovariš. Oprostili bi mu še njegove nazadnjaške nazore o ženah, ali pokazati bi moral vsaj toliko poguma, da bi svoje ideje tudi zastopal«.

Jagar je položil obe pismi v svojo miznico.

Poguma! — On torej nima poguma! No, pokaže jim, da ga ima. Sedaj se ga bodo vsi izogibali. To je gotovo. Pa tudi to je gotovo, da se on ne bode pokoril. In tudi to je pogum, morda večji, nego duelirati se.

Kakor je Jagar pričakoval, tako se je zgodilo. Vsi znanci so se mu jeli umikati in gledati ga s sovražnimi očmi. Često je moral poslušati zbadljivke, ki pa niso prihajale neposredno do njegovih ušes, kajti naravnost ž njim se niso razgovarjali. Tudi anonimna pisma je dobival in večkrat se mu je zdelo, da spozna v njih Gojtanovo roko, dasi je bila pisava popačena. Neprijetno je bilo to življenje in Jagarju je postalo umevno, kako postanejo pošteni ljudje renegatje. Svojci te ne razumejo, žalijo, brecajo te, pehajo in sujejo izmed sebe; a človek je tako ustvarjen, da potrebuje družbe. In tako zaide med ljudi, ki ga hočejo razumeti, njegov rod pa ga imenuje poturico. Ali pa je manjši renegat tisti, ki ostane med staro družbo, pa zataji svoje nazore, izda svoja načela, da more ostati med ljudmi, ki ga ne marajo pristnega? . . . Umevno mu je bilo, kako se to dogaja, toda on vendar ni postal renegat. Živel je brez družbe in prenašal vse neprijetnosti in težave samovanja. Trpel pa je zelo, dasi ni nihče opazil njegovih globokih boli.

Minilo je nekoliko mesecev, kar pride neki dan Roblek k Jagarju.

— Brate, ali naj to vedno tako ostane? ga je vprašal.

— Kaj naj tako ostane odnosno ne ostane? je zavrnil Jagar.

— No, to razmerje med nami. Kaj ne vidiš, da je to nenaravno? Glej, mi, namreč jaz in še nekaj mojih prijateljev vemo prav dobro, da si ti najbolj nadarjen in najbolj globoko misleč med nami. In zato nam je žal, da so nastale tako neumne razmere. Vedno smo te imeli radi; zakaj bi torej bili sovražniki?

— Sovražniki! Dragi moj Roblek, jaz ne sovražim nikogar.

— Tega ne razumem.

— Pa vendar je prav lahko. Jaz ne sovražim nikdar ljudij, temveč samo stvar. Toda če misliš, da se ti posreči, ustanoviti kako prijateljstvo med mano in tistimi tvojimi tovariši, ki sploh niso zmožni nobenega prijateljstva, si prišel zaman. Najbolje je torej, da mi naravnost poveš, česa želiš.

— To je težko, Jagar. Tudi ne vem, ali me bodeš lahko prav razumel.

— Le poskusi. Govori brez ovinkov. To mi je najljubše v vsakem pregovoru.

— Glavno, česar želim, je tvoje prijateljstvo.

— Prijateljstvo se ne more sklepati z besedami.

— To vem. Saj ne zahtevam, da izrečeš pri tej prici: Jaz sem ti prijatelj. Pa to bi rad, da nastane med nama zopet tako razmerje, v katerem bi bilo mogoče, da postaneva vsaj s časom lahko prijatelja.

— In kako naj bi se to zgodilo?

— Jaz — jaz ne vem prav. Ali mislim, da bi moralo biti vendar mogoče. Nekaj bi se moralo zgoditi, da izgine tista napetost, ki nas deli v dva nasprotna tabora.

— Ali so se morda nazori v nasprotnem taboru izpremenili?

Roblek je bil očevidno v zadregi. Vedel je, da misli večina njegovih tovarišev še vedno tako kakor takrat, ko je nastal prepir, bolje rekoč, da sploh ne misli, nego da samo govori tja v en dan, kakor moda zahteva.

— Ti bi moral biti nekoliko popustljiv, Jagar.

Janko je zmajal z glavo.

— Ti se še vedno motiš. Tako ne gre, kakor ti misliš. Tvoji tovariši bi zahtevali, naj popuščam tam, kjer bi bila vsaka popustljivost ne le ničvredna, temveč tudi nemogoča. Pa pustiva to. Povej mi rajše, kaj se je vendar zgodilo, da prihajaš ravno ti k meni.

Roblek je postal rdeč kakor kuhan rak.

— Jaz, jaz — hm, jaz . . . je jecljal. Jaz — no — pa konečno — tebi vendar lahko povem, saj nisi tak, kakor drugi.

— Povej, povej! Kaj bi se obotavljal? Meni se lahko vse pové. Predsodkov nimam, to bi ti bilo itak lahko znano. Torej z besedo na dan.

— No, da. Drugi bi se mi rogali in smejali . . .

— Morda si zaljubljen.

— Da.

Ko je to povedal, mu je oblila rdečina ves obraz.

Mu je oblila rdečina ves obraz in tako je bil v stiski, kakor da je šestnajstletno dekle priznalo svojo ljubezen.

— Menda pač spoznaš, da to ni nič hudega?

— Ne, seveda ne. Pa veš, to je tako čudno. Nekomu moram povedati, da ljubim, drugače nimam miru.

— Pa imaš resne misli?

— Seveda jih imam.

— Da me razumeš! Ali misliš resno s to ljubeznijo?

— Da, da.

— Dobro. Sedaj mi pa povej, ali bi ti bilo všeč, da dobiš marioneto za ženo — — jaz seveda ne poznam tvoje ljubice, ampak vprašam te, ker je verjetno, da bo tvoja sodba v teh rečeh sedaj bolj resna, nego takrat; saj veš, kdaj. Trdili so tedaj, da je žena samo igračka. Ali želiš dobiti igračko? Ne poznam zgodovine tvoje ljubezni; saj niti ne vem, ali sta že drug drugemu povedala, da se imata rada . . . Ne pretrgavaj me, saj te ne izprašujem o tem. A to

mi povej: Ali misliš, da bi bila tvoja pridobitev mnogo vredna, ako pridobiš bitje brez lastne volje in brez lastnih mislij?

— Ne, ne, ne, Jagar. Moral sem se boriti radi svoje ljubezni in najbrže bo treba še mnogo boja. In ti imaš prav. Lutka ga ne bi bila vredna in tudi jaz nebi bil nič vreden, ako bi se spuščal v težek boj, vedoč, da bo cena moje zmage navadna marijoneta. Toda ona je dekle, — oh, da ti morem povedati, kakšno dekle!

— No da, najbrže bo lepa.

— Oh, kaj lepa. Je že res, da je tudi lepa, a radi same lepote bi se ne bil zaljubil vanjo.

— Torej je morda tudi bogata. Premoženje je v takih rečeh velikega pomena. Veljavno utegne biti za celo življenje.

— Prestani, Jagar. Ona ni bogata, ampak —

— Ampak očeta ali strica ima morda, ki je upliven v visokih birokratičnih krogih ali pa pri visoki financi. Vsled tega je cela stvar jako praktična, kajti oče ali stric te lahko protežira in ti narediš meni nič tebi nič tvojega doktorja in potem dobiš službo, pa avanziraš, da sam ne veš kako.

— Stani, Jagar! je zakričal Roblek, že ves razburjen. Ti me zasmehuješ in žališ mojo ljubico!

— Kaj? Zasmehujem? Saj nisem dejal besedice, ki bi mogla biti žaljiva; o zasmehovanju ni bilo niti govora.

— Ne, besedice nisi dejal, ali vse skupaj, ali razumeš, vse skupaj je žaljivo, — je Roblek že kar kričal — a jaz ne bom tega mirno prenašal, to ti kar naravnost povem.

— Tega ne boš mirno prenašal? ... Dobro. Kaj pa storiš, ako bodeš dan na dan poslušal take in še drugačne reči? In slišal jih bodeš, kajti radi tega, ker si se ti zaljubil, se ne bodo spremenile tiste duše. S pogledi, svojimi smehljaji, s tonom svojega govora bodo žalili tvojo ljubico, kajti zakaj bi bila ona za nje kaj drugega, nego so vse žene? In ti jim bodeš prijatelj. Radi tvoje ljubice se včasih malo sprete, morda se nekoliko stepete, seveda pravilno, v navzočnosti prič in zdravnika in potem bode vse zopet dobro.

— Razumem te, Jagar. Pa tako ne bode. Jaz ljubim. Moje čuvstvo, moji težki boji — vse, vse me je spremenilo. Jaz nisem več tako strahopeten, kakor sem bil tisti večer. Kajti to je res, da smo bili tedaj vsi strahopetneži, ti edini si bil res pogumen. In zato sem prišel danes k tebi in morda pride s časom še marsikdo, ki te je takrat preziral in zasmehoval. Jaz sem svoji ljubici povedal, kaj se je takrat zgodilo in prosil sem je odpuščenja. To je bil tvoj pogoj.

Sedaj bi rad vedel, česa še želiš v dokaz, da nisem več strahopeten in da lahko pričakujem s časom tvojega prijateljstva?

— Samo še enega dokaza želim, a ta je najteži.

— Govori.

— Pojdi k tvojim tovarišem, pa jim reci: Jaz ljubim, a dekle ni marjoneta, temveč žena, človeško bitje, kakor mi ni moja ljubezen ni igrarija, nego mogočen nagon mojega notranjega življenja. Jaz spoštujem svojo ljubico, ker je drugače ne bi mogel ljubiti in vaši nazori so napačni.

— Pojdem in povem jim.

— A oni se ti bodo rogali in zasmehovali te bodo.

— Svobodno.

— Morda te celo izobčijo iz svoje družbe. In samovanje je težko, da veš.

— Pripravljen sem tudi na to. Ti si prenašal vse, ko si bil res povsem sam. Jaz pa ne bodem več tako osamljen, kajti ti me ne pahneš od sebe. Tam jih je mnogo, mi dva bodeva sama. Toda najine vrste se bodo povečavale, njih število pa se bode krčilo in konečno zmagamo mi.

— Dobro, Roblek. Tak pogum velja. Pojdi, mi dva postaneva prijatelja.

Skalil se val, prešel je sen...

Ah, bil je sen, le sen samo,
opojno-sladko hrepenenje
in tajno v dnu srca življenje,
ah, bil je sen, le sen samo!

Le vstočna bajka je bila,
da žarni kakti so cveteli,
ljubezen slavčki žvrgoleli,
le vstočna bajka je bila...

V globoke vode bistrem dnu
je zrla duša sliko nežno,
čarobno sliko — nedosežno,
v globoke vode bistrem dnu.

Skalil se val, prešel je sen,
jesenski list po reki plava,
srce umira kot narava,
skalil se val, prešel je sen...

Zorana.

